

A magyar iskolarendszerű szakképzésről érthetően – *a szakmunkástanulók gyakorlati oktatásának lehetőségei*

On the Hungarian Vocational Education System – *opportunities in practical training*

Zs. BOROS

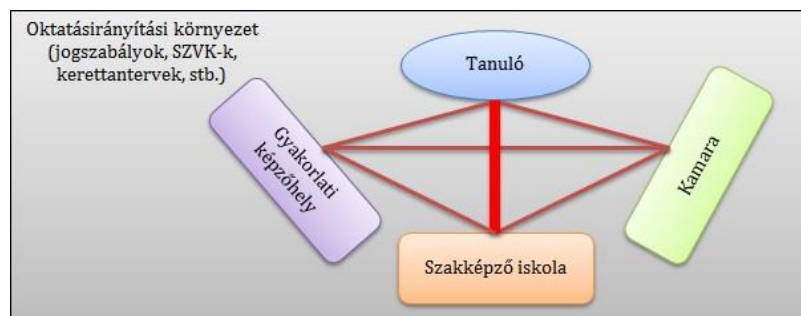
Debreceni SZC Baross Gábor Középiskolája és Kollégiuma, b.zsolt0731@gmail.com

Absztrakt. Nem túlzás azt állítani, hogy a magyar szakképzési rendszer bonyolult, amelyben – tapasztalatom szerint – tanulók és dolgozók sok esetben nehezen igazodnak el. A most induló cikksorozatban a hazai szakképzési rendszer különböző területeit mutatjuk be. A sorozat első cikke a szakmunkástanulók gyakorlati oktatása megvalósításának lehetőségeiről szól.

Abstract. The system of Vocational Education in Hungary is a rather complicated and the teaching staff and the students often do not know their way around it. In a new series of articles we intend to introduce the different parts of the national vocational training system. This is the first article of the series where we summarize the ways of practical training in the Hungarian Vocational Education System.

Bevezetés

Az iskolarendszerű szakképzés többszereplős modelljében (1. ábra) a középpontban a tanuló áll, akit a szakképzési rendszer egyéb szereplői vesznek körül. Ezek a szereplők közvetlenül vagy közvetetten vannak jelen az oktatásban.

1. ábra: Az iskolarendszerű szakképzési modell

Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a tanuló közvetlenül az iskolával és a gyakorlati képzőhellyel áll kapcsolatban, de nem elhanyagolható az illetékes kamara szerepe sem. A szakképzési rendszert – közvetett szereplőként – az oktatásirányítási környezet öleli körül, szabályozva azt.

Külső szemlélőként sokan úgy gondolják, hogy az iskolák feladata az elméleti tananyag megtanítása, a gyakorlati képzőhelyek pedig a szakma gyakorlati ismereteinek átadását, elsajátítását biztosítják, a tanuló pedig – a képesítésre előírt évfolyamok teljesítését követően – levizsgázik, s megszerezve a szakmai bizonyítványát, boldogan indulhat el a nagybetűs életbe, a munka világába. A rendszer valójában ettől sokkal bonyolultabb.

Azt leszögezhetjük, hogy a szakma tanulásának legfontosabb helyszíne, központi bázisa a szakképző iskola. A tanuló az iskolával áll tanulói jogviszonyban, a tanulmányi előrehaladását ott adminisztrálják, bizonyítványt is az iskolától kap, azaz ha az tanuló-iskola kapcsolat hiányzik, akkor a többi sem jöhet létre vagy állhat fenn.

A gyakorlati oktatás azonban már változatosabb képet mutat, hiszen a tanuló gyakorlati képzésének megvalósításához számos lehetőség áll rendelkezésre.

1. A duális képzés fogalma

Amikor a szakképzési feladatok felelősségén és költségein – a kölcsönös érdekek elismerése alapján – megosztózik az állam és a gazdaság, duális szakképzésről beszélünk. A duális képzés eredete térben a német és osztrák gazdaságban, időben pedig a kora középkori céhes kézművességben kereshető (A szakképzés szabályozása, 2014).

2010 után egyre többször hallottunk róla, 2012-től pedig – a jogszabályi környezetből fakadóan – divatos is lett a *duális* jelző használata a szakképzésre. Mitől is vált duálissá a szakképzés? Attól, hogy a tanuló az iskolai elméleti oktatás mellett a gyakorlati képzését valós termelő közegben teljesíti.

A duális képzés fontos jellemzője, hogy valós munkakörnyezetben szocializálja a tanulót, ezért lényegét tekintve vállalati-üzemi képzést jelent az iskolai képzés kiegészítéseként (Duális képzéssel a munka világában, 2015).

Aki viszont régebb óta ismeri a magyar szakképzési rendszert, esetleg aktív szereplője annak, joggal mondhatja, hogy a duális képzési rendszer nem új keletű dolog, hiszen régebben is így zajlott az elméleti és a gyakorlati oktatás, csak nem így hívták. A képzésben részt vevő gazdálkodó szervezetek, a tanulók aránya, valamint a finanszírozás és a szabályozás tekintetében azonban eltéréseket állapíthatunk meg a duális modellt régóta intenzíven alkalmazó gazdaságokhoz képest (A szakképzés szabályozása, 2014).

A jelenlegi szakképzési rendszert mélyebben nem ismerőktől el is fogadhatjuk ezt az érvelést, hiszen a köztudatban még jelenleg is az él a szakmunkás tanulókról, hogy az elméleti oktatásra az iskolába járnak, gyakorlati képzésre pedig valamelyik céghez. Valóban ez a duális képzés elvi alapja, azonban – a pénzügyi és szabályozási eltéréseken túl – lényeges különbség, hogy a vállalati gyakorlati képzés manapság már nem csak a szakmunkástanulókat érinti, hanem a szakgimnáziumokban és a felsőoktatásban tanulókat is. Ez annak ellenére is új dolog, hogy korábban a szakgimnáziumokban és a felsőoktatásban tanulóknak a nyári szünetben egy szakmailag releváns cégnél kellett meghatározott óraszámú és témakörben összefüggő szakmai gyakorlatot teljesíteni.

A duális képzési rendszer bevezetésével a szakgimnáziumban tanulóknak a 11. évfolyamtól kezdődően lehetőségük van tanulószertződés kötés mellett üzemi körülmények között teljesíteni a gyakorlati képzést, s készülni az érettségivel megszerzhető mellék-szakképesítés illetve a 13. évfolyam végén megszerzhető főszakképesítés szakmai vizsgájára.

A felsőoktatásban folyó duális képzésnek pedig az a lényege, hogy a felsőoktatásban részt vevő hallgató a tanulmányi ideje alatt szerződésben áll egy, a szakjának megfelelő profilú céggel, ahol a felsőoktatási intézményben megszerzett elméleti ismereteket gyakorlati tapasztalatokkal tudja alátámasztani, megerősíteni.

2. Lehetőségek a gyakorlati képzés megvalósítására

Az iskolai rendszerű szakképzésben részt vevő tanulóknak az elméleti oktatás mellett gyakorlati képzésben is részt kell vennie. A szakmunkástanulók gyakorlati képzésére – ahogyan azt a bevezetésben is említettem – több lehetőség is van. Fontos elkülöníteni az iskolában és/vagy az iskolai tanműhelyben, illetve a gazdálkodó szervezetnél folyó gyakorlati képzést. Ezzel szoros kapcsolatban áll az is, hogy tanulószertződésel vagy tanulószertződés nélkül vesz részt a tanuló a gyakorlati oktatásban.

2. ábra: Részvétel a gyakorlati oktatásban

2.1. Az iskolában folyó gyakorlati képzés

Amennyiben a tanuló a gyakorlati idejét az elméleti oktatást is biztosító szakképző iskolában, vagy annak tanműhelyében tölti, úgy azt tanulószertződés kötése nélkül teszi, hiszen a szakképző iskola tanulószertződést nem köthet. (Tanulószertződés kötésre csak a gyakorlati oktatásra kamarai engedéllyel rendelkező gazdálkodó szervezet jogosult.) Ebben az esetben a gyakorlati képzést szervező és a gyakorlati képzést folytató is az iskola, azaz a gyakorlati képzésért, a szakmai vizsgára való felkészítésért egyedül ő felel.

A gyakorlati idejét az iskolában vagy az iskola tanműhelyében töltő tanuló, miután vele tanulószertződés nem köthető, szerződésből fakadó ösztöndíjra sem jogosult.

A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (továbbiakban: Szt.) 26. § (1) bekezdése a szakközépiskolai vagy szakiskolai képzésben a kilencedik évfolyamon folytatott szakmai gyakorlati képzésre két alternatívát engedélyez. Az egyik lehetőség a szakképző iskolában megszervezett, a másik lehetőség pedig a gyakorlati képzés folytatására jogosult szervezet kizárólag gyakorlati képzési célt szolgáló tanműhelyében megszervezett gyakorlati képzés.

Elviekben az a szakképzésben részt vevő tanuló, aki a kilencedik évfolyamon a gyakorlati képzését iskolai tanműhelyben teljesítette, a következő évfolyamot is tölthetné ugyanott. Fontos kihangsúlyozni, hogy erre csak kivételes helyzetben van lehetőség. Az Szt. 46. § (1) bekezdése kimondja, hogy a gazdasági kamara feladata a tanulószerveződés megkötésének elősegítése, ezáltal ha megfelelő képzőhely biztosított és köthető tanulószerveződés, a tanuló gyakorlati képzése a szakközépiskola vagy szakiskola kilencedik évfolyamának összefüggő gyakorlatától kezdődően, kizárólag tanulószerveződés keretében szervezhető meg. A (2) bekezdés rendelkezik a kivételes helyzetről, miszerint tanműhelyes képzésre csak akkor kerülhet sor a tízedik évfolyamtól, amennyiben a gazdasági kamara igazolást ad ki az iskola számára arról, hogy részéről nem biztosított a megfelelő képzőhely. Ebben az esetben a szakképző iskola gondoskodik a tanuló gyakorlati képzéséről.

Összességében elmondhatjuk, hogy a szakmunkásképzés tekintetében egyre kevesebb esély és lehetőség van az iskolában folyó gyakorlati képzés megszervezésére.

2.2. Az iskolán kívül folyó gyakorlati képzés

Az iskolán kívül folyó gyakorlati képzés az iskola és a gazdálkodó szervezet között létrejött együttműködési megállapodás, vagy a gazdálkodó és a tanuló között közvetlenül létesített tanulószerveződés alapján folyhat (A szakképzés szabályozása, 2014).

Gazdálkodó szervezet tanulószerveződést alap esetben a tanulóval a kilencedik évfolyamot követő összefüggő szakmai gyakorlat kezdetétől köthet, amennyiben a tanuló a kilencedik évfolyam második félévében sikeres szintvizsgát tett. A szintvizsga során a gazdasági kamara – szakértőin keresztül – azt méri, hogy a tanuló a szakközépiskolai vagy szakiskolai képzés első szakképzési évfolyamán elsajátította-e az irányítás melletti munkavégzéshez szükséges kompetenciákat.

A Szt. 28. § (4) bekezdése alapján szintvizsgát annak a szakközépiskolai vagy szakiskolai képzésben részt vevő tanulóknak kötelező tennie, aki nappali rendszerű oktatásban vagy a nappali oktatás munkarendje szerint szervezett felnőttoktatásban vesz részt a szakmai képzésben, és nem rendelkezik érettségi végzettséggel.

2.2.1. Gyakorlati képzés tanulószerveződés alapján

A tanulószerveződés a gazdálkodó szervezet és a tanuló között közvetlenül létesített szerződés.

Ha a tanuló szakmai gyakorlati képzésére a gyakorlati oktatásra kamarai engedéllyel rendelkező gazdálkodó szervezetnél tanulószerveződés kötés mellett kerül sor, akkor a gyakorlati képzésért a gazdálkodó szervezet a felelős. Ebben az esetben a gazdálkodó szervezet a gyakorlati képzést szervező és a gyakorlati képzést folytató is egyben.

A gazdálkodó szervezet feladata a tanulót a komplex szakmai vizsga gyakorlati részére felkészíteni, figyelembe véve a szakképesítésre kiadott szakmai és vizsgakövetelményben és a szakképzési kerettantervben leírtakat. A gazdálkodó köteles a gyakorlati képzés követelményeire való felkészítéshez, továbbá a gyakorlati vizsgához szükséges tárgyi eszközöket és a személyi feltételeket a tanulószerveződés hatálya alatt biztosítani. A tanuló egészsége és testi épsége megóvásáról szintén a gazdálkodó szervezet gondoskodik, méghozzá a tanuló számára egészségvédelmi szempontból

biztonságos munkahelyen. E kötelezettségeinek teljesítése alól csak akkor mentesül, ha feladatait szakképző iskola vagy más gazdálkodó szervezet átvállalja, illetőleg a tanuló más gazdálkodó szervezettel tanulószerveződést köt (A szakképzés szabályozása, 2014).

A 2.1 alfejezetben már említésre került a kizárólag gyakorlati képzési célt szolgáló tanműhelyben szervezett gyakorlati képzés, mint a tanulószerveződéses képzés egyik lehetősége kilencedik évfolyamon. A duális képzési rendszer preferálja, hogy a tanuló minél előbb ismerkedjen meg a vállalati környezettel, emiatt külön figyelmet szentel a kizárólag gyakorlati képzési célt szolgáló tanműhelyre, amely az az iskolán kívüli képzőhely, amelyet kifejezetten erre a célra hoztak létre vagy alakítottak át. Az ilyen tanműhellyel rendelkező vállalatok már 9. évfolyamos szakközépiskolás tanulókkal is köthetnek tanulószerveződést (Gyakorlati útmutató a vállalati szakképzés megvalósításához, 2018).

A gyakorlati idejét gazdálkodó szervezetnél tanulószerveződéssel töltő tanuló a szerződéséből fakadó ösztöndíjra (és egyéb, itt fel nem sorolt juttatásokra is) jogosult.

2.2.2. Gyakorlati képzés együttműködési megállapodás alapján

Az együttműködési megállapodás – a tanulószerveződéshez hasonlóan – szintén a gyakorlati képzési célokat szolgálja, de attól lényegesen különbözik. Az együttműködési megállapodás a szakképző iskola és a gyakorlati képzésben részt vevő gazdálkodó szervezet között jön létre. A szervezet lehet gazdálkodó szervezet, költségvetési szerv, esetleg alapítvány, egyesület, egyházi jogi személy és az ő fenntartásukban működő intézmény.

Abban az esetben, ha a tanuló együttműködési megállapodás alapján vesz részt a gazdálkodó szervezetnél folyó gyakorlati képzésben, a szakképző iskola az első számú felelőse a tanuló gyakorlati felkészítésének. Ilyenkor a gyakorlati képzést szervezője minden esetben a szakképző iskola és a gazdálkodó szervezet csak az együttműködési megállapodásban rögzített témák tekintetében lesz a gyakorlati oktatást folytató, így felelősséggel is csak ezekért tartozik.

A szakképző iskola akkor kérheti ilyen formában a gazdálkodó szervezet segítségét a gyakorlati képzésének a teljesítéséhez, ha a szakmai és vizsgakövetelményben a gyakorlati képzésre előírt képzési idő negyven százaléknál kevesebb, vagy a gyakorlati képzést folytató szervezet csak az összefüggő szakmai gyakorlatot szervezi meg. Ezen túl kiegészítő gyakorlati képzésre is köthető együttműködési megállapodás, azaz ha a szakképző iskola csak részben rendelkezik a gyakorlati képzés feltételeivel, de ebben az esetben is csak a szakmai és vizsgakövetelményben a gyakorlati képzésre előírt képzési idő legfeljebb negyven százalékáig.

A költségvetési szerveknél – mint nem gazdálkodó szervezeteknél – szervezendő gyakorlati képzésre szintén köthető együttműködési megállapodás. Ha adott képzésben tanulószerveződés nem köthető, akkor abban együttműködési megállapodás alapján (is) folyhat a gyakorlati képzés.

A gyakorlati idejét gazdálkodó szervezetnél együttműködési megállapodás alapján töltő tanuló csak az összefüggő szakmai gyakorlat idején jogosult ösztöndíjra.

2.2.2. Tanuló-előszerződés

Oktatáspolitikai törekvés, hogy a szakképzésbe érkező tanulók minél hamarabb rendelkezzenek tanuló-szerződéssel, erre az Szt. 47/A. §-a ad lehetőséget, mely szerint: „Az első szakképzési évfolyamot megelőző évfolyam október-április időszakában a tanuló-szerződéssel nem rendelkező tanuló tanuló-előszerződést köthet a nyilvántartásban szereplő gyakorlati képzést szervező szervezettel”. A tanuló-előszerződés ilyen formában megvalósuló intézményét a 2017. évi CXCV. törvény 20. §-a iktatta be, és személyes tapasztalatom szerint ezzel a lehetőséggel még a gazdálkodó szervezetek elenyésző része él.

3. Összegzés

Hogyan ismerhetjük ki magunkat az iskolarendszerű szakképzés labirintusában? Már a cikkem címe is árulkodik a magyar iskolarendszerű szakképzésről, amely az elmúlt évtizedekben számos változáson ment keresztül, javító, a hazai gazdasági igényeket figyelembe vevő, azokat kiszolgáló szándékkal. Az utolsó, igazi áttörést jelentő változás 2012-ben és az azt követő években történt meg, de nem dőlhetünk hátra, mert a finomhangolásra folyamatosan szüksége van.

A cikkben – megkímélve az olvasót az apró részletektől – az iskolarendszerű szakképzésnek egy szegmensére mutattam rá nagyvonalakban: a szakképzés iránt érdeklődő általános iskolások, illetve a szakképzésben továbbtanulók gyakorlati képzési lehetőségeire. A megfogalmazott lehetőségek, szabályok a „labirintusnak” csak a vázlatát mutatják, a szakképzést napi szinten szervezők az itt megemlítettéktől sokkal több szemponttal, elvárással, igénnyel szembesülnek, melyekre a törvényeknek megfelelő választ kell adniuk.

Felhasznált irodalom

- [1] *2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről*
- [2] *A szakképzés szabályozása. Tájékoztató a szakképzési szakértők szakképzési változásokra való felkészítéséhez.* Nemzeti Munkaügyi Hivatal, 2014.
- [3] *Duális képzéssel a munka világában – a duális szakképzés Magyarországon.* Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest, 2015.
- [4] *Gyakorlati útmutató a vállalati szakképzés megvalósításához - A gyakorlati képzőhely és a szakképző iskola együttműködése.* Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara, Budapest, 2018.